

Mereline Prangli

Prangli, ajaoas Soome lahes. Koost. Külvi Kuusk, Maivi KärGINEN. Toim. Sirje Nilbe. Rannarahva Muuseum, Tallinn, 2016, 369 lk. ISBN 9789949952717

Marie Kõiver*

Eesti rannakultuuri alauurituse peamiseks põhjuseks on Nõukogude okupatsioon, mil riigi piiri-alade, s.h. rannakultuuri ajalugu oli keelatud teema. Külvi Kuuse ja Maivi KärGINENI koostatud kogumik aga on just oma uurimisobjektiks võtnud Prangli kui viimase alaliselt asustatud Põhja-Eesti saare. Autorid on varem ühiselt kirjutanud Naissaarest ja pannud kaante vahele Rannarahva Muuseumi näituse Nõukogude piiritsoonist. Külvi Kuusel on varem ilmunud raamat ka Aksi saarest.¹ Nende teostega on tehtud algus rannakultuuri uurimisele ja populariseerimisele ning nüüd on lisandunud sinna nimekirja ka see fotoillustratsioonide ja ingliskeelsete kokkuvõtete varustatud teos, mis ilmus 2016. aasta sügisel suuresti annetajate toel.

Tegu on Prangli loodusest, ajaloost ja kultuurist kõneleva artiklikogumikuga, kus on lähenetud saarele mitmest perspektiivist. Raamatu põhiosa annab ülevaate Prangli ajaloost. Nii saare maismaa loodusest kui ka rannikumere elustikust on kirjutanud Urve Ratas, Laimi Truus, Kaija Käärt ja Tiia Möller. Piret Norvik selgitab lugejale Prangli murraku kujunemislugu, allveearheoloog Vello Mäss toob välja laevahukkude tagamaid Prangli läheduses. Põhiosa teosest avab lugejale saare ajaloo muinasajast tänapäevani, suurim rõhk on 19. sajandil ja 20. sajandi algusel, mida peetakse saare hiilgeajaks. Veel kirjeldatakse elanike põliseid traditsioone, nagu hülgepüük, arhitektuuripärand, saare usu- ja haridus- ning kultuurielu. On väga hea meel, et Pranglist kui ühest Eesti rannakultuuri esindajast on ilmunud selline üldkäsitlus.

Raamat on teine sel sajandil ilmunud Pranglit käsitlev kogumik. Eelmine ilmus 2011. aastal

Tursa rookimine Prangli ostupunktis 1930. aastatel. Foto autor teadmata. EFA.117.P.0-29132

* Marie Kõiver (1994), Tartu Ülikooli Eesti ajaloo magistrant, marie.koiver@gmail.com

¹ K. Kuusk, M. KärGINEN. Kourdumehed, pitskleidid ja meremiinid – mitmepalgeline Naissaar. Rannarahva Muuseum, 2013; K. Kuusk, M. KärGINEN. Stopp! Piiritsoon. Rannarahva Muuseum, 2014; K. Kuusk. Aksi – mereriik Tallinna külje all. Rannarahva Muuseum, 2011.

Lambad viiakse
suveks laevaga Prangli
lähedale Aksi saarele
1991. aasta juunis.
Foto: Urmas Ojaste.
EFA.333.P.0-149135

Harjumaa Muuseumi toimetisena pealkirja all „Prangli kogumik“, kus sarnaselt käesolevale teosele käsitleti Prangli murrakut ja ajaloolist hülgeküttimist saarel.² Varem on Prangli loodusest ja ajaloost kirjutanud Heino Gustavson, Rainer Malmsaar ja Einart Talström.³

Teose allikmaterjaliks on nii varasemad uurimused kui ka Rahvusarhiivi ja Tallinna Linnaarhiivi materjalid, Tallinna Ülikooli arheoloogiakogu, Eesti Keele Instituudi murdearhiiv, Rannarahva Muuseumi, Harjumaa Muuseumi jt. muuseumite kogud, olulisel kohal on aga saare elanike mälestused. Mälestustel on kogumikus kandev osa. See on ka mõistetav, sest mälestused on emotsionaalne allikaliik, mis kõnetab lugejat kõige ehedamal kujul. Mõnes kohas aga ootaks täismahus avaldatud mälestustele lisaks autoritepoolseid hinnanguid ja kommentaare.

Mahuka teose keskne teema on kalurite elu ja kalandusega seotud aspektid. Ranniku- ja saarte inimestele on meri olnud alati suurem leivaandja kui põllumajandus. Samuti on meri olnud oluliseks ühendajaks suhtlemisel ja kauplemisel naaberrahvastega ning oluline ka kultuurivahendajana. Kalandusele ja kaluritele on aga ajalookirjutuses vähe tähelepanu pööratud. Sellest teosest on soovitud näha, kuidas ühe saare majandustegevus oli üles ehitatud kalandusele ja kuidas see sõltus erinevatest teguritest, alustades ilmastikust ning lõpetades poliitilise võimu eripäradega.

Kalanduse kõrval on meri andnud läbi aegade ka võimaluse rannaelanikele salakauplemiseks. Konterbandism on pakkunud kaluritele elatist nii parematel kui ka halvematel aegadel ning seetõttu oli see rannakultuuris oluline nähtus. Seda toimimisala on aga ajaloolasel väga keeruline uurida, sest illegaalne tegevus tavaliselt endast palju tõendeid maha ei jäta. Salakaubandust on käsitletud mitmes erinevas artiklis, andes aimu selle tegevuse eeldustest ning ka olulisusest kalurkonna elus. Meri on andnud inimestele ka võimaluse põgenemiseks keerulistel aegadel. Nii põgenesid just kaluripaatidega 1944. aastal kümned tuhanded eestlased üle mere Rootsi, sh. ka oluline osa Prangli saarte (naabruses Aksi saart nimetatakse ka Väike-Prangliks) elanikest, kes on ka raamatus nimeliselt ära toodud.

Autorid on osavalt lugejani toonud Prangli elanike igapäevaelu olustiku muutumise läbi aja, kirjutades saare arhitektuurist, meelelahutusest, rõivastusest ja toidulauast. Detailselt esitatud Prangli saare kultuurilugu annab ettekujutuse ka ülejäänud rannakultuurist, eriti seetõttu, et Prangli ajaloost ja kultuurist kirjutamisel ei ole pääsetud lähisaarte olude kirjeldamisest. Ajalooalaste artiklite tase on ühtlane ning tekst kergesti loetav. Kogumik kõnetab kindlasti kõige rohkem Prangli inimesi, kuid on teedrajav ka ranniku- ja saarte uurijatele.

Saarte ja ranniku uurimine on meie ajalookirjutuses tähtis suund, sest Eesti on mereriik, ning mere ääres paiknemine on mõjutanud paljude inimeste elu. Teos on täitnud edukalt eesmärgi tutvustada Prangli ajalugu ja kultuuri, kuid suur töö seisab veel ees ülejäänud rannikualade uurijatel. Kohaajaloo ja olustiku kirjeldamisega on see teos hästi hakkama saanud ning andnud panuse nii Prangli saare kui ka rannakultuuri uurimisse üldiselt.

² Harjumaa uurimusi VIII. Prangli kogumik. Toim. J. Jaanits, L. Taimre. Harjumaa Muuseum, Keila, 2011.

³ H. Gustavson, R. Malmsaar, E. Talström. Prangli. Eesti Raamat, Tallinn, 1979.